

V. Otázka viny: různé podoby viny (pokračování)

T 7: „Máme zde v podstatě čtyři *viny*. Po pravdě řečeno je toto slovo vhodné pouze v prvním a třetím případě: v případě *zločinu a morálního* pochybení. Uvažujeme-li však o inkriminovaných činech – na jedné straně o těch, které definuje obžaloba norimberského tribunálu..., na druhé straně o těch, které mohou být předmětem výčitek autentického svědomí –, ... vidíme, že náležejí do téhož morálního universa. Tyto činy se sice vyznačují tak velkým rozdílem stupně závažnosti, jaký si lze vůbec představit, nikoli však rozdílem povahy. Z tohoto hlediska existuje pouze *jediná* vina a v obou případech je to vina *morální*. Kromě této rozdílnosti stupně závažnosti zločinu a morálního pochybení lze mluvit o rozdílnosti povahy v případě, že uvažujeme o instanci, která je definuje, posuzuje a sankcionuje: na jedné straně jednoznačný a známý zákon, který definuje, a tedy vymezuje pojem zločinu, na druhé straně morální svědomí...; na jedné straně trest, který uvaluje vnější, a případně i cizí tribunál, na druhé straně výčitky a lítost ve vlastním nitru. Je třeba také říci, že to je morálka, která propůjčuje svou autoritu právu, když právo *odsuzuje* zločin, jež mohlo pouze *definovat*. Zdá se mi tedy, že existuje dvojí *sankce* rozdílné povahy, ale pouze *jediná* vina rozdílného stupně závažnosti ... z hlediska struktury činů a jejich provinění lpí na zločinu vina jen potud, pokud jde o morální pochybení.“ (P. Ricoeur, „Německá vina“, in: *Reflexe* 56, 2018, str. 146.)

T 8: „Musí platit jedno, nebo druhé: Buď příslušnost k nacistickému státu znamená přispění vlastními činy – i kdyby tyto činy spočívaly v držení se stranou či v mlčení –, nebo znamená právní postavení občanství, které zahrnuje i příslušníky opozice, a dokonce i emigranty, a které je definováno bez ohledu k činům jednotlivců. V prvním případě mají politická pochybení povahu morálních pochybení, a tedy spadají do *jediné* morální viny; v druhém případě se zdá obtížné mluvit o vině (*Schuld*) ... v tom smyslu, že by implikovala činy a subjekt těchto činů vztahující se k dobru a ke zlu. Ostatně Jaspers často užívá slova *Haftung*, aby označil tuto solidaritu občana se státem a jeho právní způsobilost ‚platit za‘ něj na základě pouhé občanské příslušnosti ke státu. Tuto *Haftung* lze nazvat ‚odpovědností‘, redukuje-li smysl slova na pouhou právní způsobilost nést určitou sankci. Reparace, ztráta moci, ekonomická nouze jsou rozhodně kolektivními sankcemi v tom smyslu, že když postihnou struktury, zasáhnout také jednotlivce jakožto občany tohoto státu v jejich blahobytu, svobodě a důstojnosti. Pokud je čistě politická a kolektivní, nemá tato *sankce* morální charakter, nýbrž zůstává na rovině škody, zadostiučinění, nikoli viny.“ (Tamt., str. 147.)

T 9: „Zdá se tedy, že je to *táž morální a individuální* vina, která se nejprve promítá na rovinu zákona – kde může být zločin definován cizím člověkem –, potom se odráží na rovině svědomí – kde může ještě pomoci *přítel*, nikoli však cizí člověk –, a konečně se konfrontuje s nekonečným, božským požadavkem dokonalé lásky, v jejíž očích ‚není ani jediný spravedlivý‘.“ (Tamt., str. 148.)

T 10: „Máme co činit s člověkem, který se svým jednáním nebo opomenutím provinil nebo třeba jen podílel na společné vině a je nyní po letech či desetiletích znovu a znovu navštěvován přízrakem svého provinění. Geneze jeho útrap se mu zcela odhalí, pokud jen projeví ochotu nezastírat si nadále vlastní vinu na aktivních či pasivních procesech, z nichž vzešla. Co ho tu stále znovu atakuje, nemá co dělat s rodičovským či společenským pokáráním ... Působí zde účinná zkušenost neopakovatelnosti výchozí situace a nezměnitelnosti toho, co se stalo.“ (Martin Buber, „Vina a pocit viny“, in: *Bolest a naděje. Deset esejů o osobním zranění*, vyd. J. Němec, Praha 1971, reprint 1990, str. 170–171.)

T 11: „Vina ... zůstává ve sféře paměti, z níž může kdykoli náhle přejít do vědomí, aniž by člověk mohl těmto náhlým případům klást překážky. Člověk však mnohdy dokáže potlačit určité složky paměti natolik, že neproniknou do aktuální vzpomínky ve svém pravém významu, že se tedy existenční vina neukáže jako taková. Jen když lidská osoba sama překoná tento vnitřní odpor, může dospět k sebevyjasnění.“ (Tamt., str. 190.)

T 12: „Existenční vina, to znamená vina, kterou na sebe uvalil jednatel v konkrétní personální situaci, nemůže být vystižena kategoriemi analytické psychologie, jako je vytěsnění a naopak tematizování ve vědomí. Takovému viníkovi se občas jeho vina vybaví se značnou naléhavostí; nezřídka se jí ovšem snaží vyhnout – ani ne tak samotnému faktu viny, jak mu utkvěl v paměti, nýbrž jeho existenční hloubce ... Existenční vinu na sebe člověk uvaluje, když poruší řád lidského světa, jehož základy zná a uznává jako podstatnou složku své vlastní i obecně lidské existence.“ (Tamt., str. 172.)

T 13: „Každý jednatel žije vzhledem k jiným lidem v určitých ... vztazích; souhrn těchto poměrů pak konstituuje jeho život jako faktickou účast na bytí světa. A teprve tento souhrn mu vůbec umožňuje rozšířit své prostředí v svět; je jeho podílem na lidském řádu bytí, podílem, za který nese odpovědnost ... daný vzájemný poměr dvou lidí se může na základě existenční účasti obou povznést na rovinu osobního vztahu; může být pouze trpěn, může být zanedbáván; může být porušován. Porušení takového vztahu znamená, že zde byl porušen řád lidského života. Tuto ránu nemůže zhojit nikdo jiný než ten, kdo ji způsobil.“ (Tamt., str. 177.)

T 14: „Nemáme-li se ... dopustit omylu, musíme dbát toho, že existují tři rozličné sféry, v nichž může dojít k usmíření viny, a že se mezi nimi leckdy vytvářejí pozoruhodné relace ... První sférou je sféra práva. Počátek procesu je zde dán požadavkem ..., který klade viníkovi společnost na základě svých zákonů; fáze, jimiž se právo vykonává, se nazývají doznání, odpykání trestu a náhrada škody ... Třetí a nejvyšší sférou je sféra víry ... Proces se zde rozvíjí mezi viníkem a jeho Bohem a v této sféře setrvává. Probíhá rovněž ve třech fázích, které odpovídají třem výše uvedeným fázím ...: jde tu o vyznání hříchů, lítost a smírné dostiučinění v nejrozmanitějších formách ... Prostřední sféru... můžeme nazvat sférou svědomí ... Rovněž proces probíhající ve svědomí se realizuje ve třech fázích, které lze označit jako sebevyjasnění, vytrvání a smíření.“ (Tamt., str. 177–178.)

T 15: „Nikde nelze zakusit propadání času tak intenzívně, jako v retrospektivě viníka. Proto, že je jím sám strhován, otřásá viníkem vědomí identity vlastní osoby: já, který jsem se změnil, zůstávám stále týž.“ (Tamt., str. 171.)

T 16: „Kdyby se člověk provinil jen sám na sobě, mohl by vyhovět výzvě, kterou poznal na vrcholu svého svědomí, tím, že by se od brány vnitřního vyjasnění vydal pouze cestou vytrvání. Avšak lidské provinění se vždy týká také ostatních bytostí, světa, veškerého bytí, jež se stalo jeho protějškem. Má-li proto dostat oné výzvě, musí se od sebevyjasnění vydat nejen touto jednou cestou, nýbrž dvěma, ta druhá je cestou smíření. Smířením zde rozumíme ten úkon ve vrcholné sféře svědomí, jemuž na rovině práva odpovídá obvyklý závazek ‚náhrady škody‘. Ve sféře existenční viny ovšem přísně vzato nelze nic ‚napravit‘ – přinejmenším ne v tom smyslu, že by se tím dala vzít vina se svými důsledky zpět. Smíření tu předně znamená, že přistoupím ke člověku, na němž jsem se provinil – pokud je zde na zemi ještě dosažitelný – ve světle svého sebevyjasnění, že se mu vyznám ze své existenční viny a že mu podle svých schopností pomohu překonat následky svého provinění ... K tomu ovšem může dojít jen na základě změněného vztahu ke světu, nové služby světu obnovenými silami obrozeného člověka.“ (Tamt., str. 191.)

